

ΕΕ, αλλά μια ΕΕ που θα επιτρέπει τη διαφορετικότητα των μερών της και ταυτόχρονα θα τους δίνει τα απαραίτητα εργαλεία για μια κοινωνικοοικονομική και πολιτική σύγκλιση. Ένα τέτοιο σενάριο δεν θα πρέπει να θεωρείται εντελώς απίθανο καθώς τα μεγάλα βήματα ολοκλήρωσης των ευρωπαϊκών κοινοτήτων συχνά προέκυπταν μέσα από κρίσεις. Οι πρόσφατες συζητήσεις για τη νέα αρχιτεκτονική της ευρωζώνης καθώς και το όραμα Γιούνκερ για το μέλλον της Ευρώπης, που παρουσιάστηκε στα μέσα Σεπτεμβρίου, κινούνται προς αυτήν την κατεύθυνση. Για να έχουν όμως αποτέλεσμα οποιοδήποτε θεσμικές μεταρρυθμίσεις και να υπάρξει αλλαγή κλίματος έναντι της ΕΕ, θα πρέπει η περιφέρεια της Ευρώπης να νιώσει ότι η λύση τη συμπεριλαμβάνει και καταλήγει και σε αυτή. Θα πρέπει, δηλαδή, το όραμα που παρουσίασε ο Γιούνκερ να είναι οικουμενικό με την πλήρη έννοια του όρου και να αντιμετωπίζει τις περιφέρειες όχι μόνο ως πρόβλημα, αλλά και ως συστατικό της λύσης.

Το δεύτερο σενάριο είναι ότι η ΕΕ θα οδηγηθεί σε περαιτέρω αποδυνάμωση και πιθανή αποσύνθεση. Οι συζητήσεις για μια Ευρώπη πολλαπλών

ταχυτήτων και «συμμαχίες προθύμων» σε τομείς όπως η άμυνα, που συχνά προωθούνται από ισχυρά κράτη-μέλη όπως η Γερμανία και η Γαλλία, μπορεί να προσφέρουν μια πρόσκαιρη «ανακούφιση» σε κάποιους τομείς. Είναι πιθανό όμως εντέλει να ενισχύσουν τις φυγόκεντρες δυνάμεις στην περιφέρεια της Ευρώπης, καθώς η παραμονή στην ΕΕ θα μοιάζει όλο και περισσότερο ως μια αναγκαστική συμβίωση παρά ως μια περιπόθητη συνύπαρξη στην οποία αξίζει να επενδύσουν οι εθνικές κυβερνήσεις. Αλλωστε, μια επόμενη κρίση, που και πάλι είναι πιθανό να γίνει πιο αισθητή στην περιφέρεια, δεν θα είναι εύκολο να αποφευχθεί. Μια τέτοια κρίση θα μπορούσε για παράδειγμα να προκληθεί από την περαιτέρω ένταση στις σχέσεις Μαδρίτης - Καταλωνίας. Οι φυγόκεντρες δυνάμεις μπορεί να φτάσουν ακόμα και στον ίδιο τον πυρήνα των ιδρυτικών μελών της ΕΕ, όπου τότε θα μιλάμε πλέον για φαινόμενα απο-ευρωπαϊσμού και για μια πιθανή αποσύνθεση της ΕΕ. Κάτι τέτοιο αναπόφευκτα θα σήμαινε μια νέα τάξη πραγμάτων τόσο για την Ευρώπη όσο και για τον πλανήτη.

Η Στέλλα Λαδί είναι επίκουρη καθηγήτρια στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και στο Queen Mary University of London

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΩΣΤΑΣ ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ

ταυτότητες που σχετίζονται με στοιχεία της προσωπικότητας ή των ατομικών αξιών τους.

Ετσι, ενώ συστημικοί παίκτες που διοικούνται από αυταρχικά και ανελεύθερα καθεστώτα, όπως η Ρωσία, η Κίνα, το Ιράν και η Τουρκία, λειτουργούν ακόμη με τη λογική, τη δομή και τη συνοχή του συγκροτημένου κράτους, τα κράτη της Δύσης αναγκάζονται να λειτουργούν ταυτόχρονα ως ατελείς μονάδες και ως ατελές σύνολο χωρίς ξεκάθαρους στόχους, χωρίς όραμα, και με τους βασικούς διεθνείς και εσωτερικούς θεσμούς τους υπό αμφισβήτηση. Η μεταβατική περίοδος την οποία τώρα διανύουμε χαρακτηρίζεται από κενό ισχύος, το οποίο δημιουργήσε η συγκεχυμένη κατεύθυνση της Δύσης και ειδικά ο εκφυλισμός της αμερικανικής στρατηγικής σκέψης και ο εκτροχιασμός του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Αυτό το κενό ισχύος δεν οφείλεται σε έλλειψη στρατιωτικού, τεχνολογικού ή πολιτισμικού δυναμικού (capacity) - η θεωρητική και πρακτική υπεροχή της Δύσης στους κρίσιμους αυτούς τομείς εξακολουθεί να είναι σημαντική - αλλά σε απώλεια ήπιας ισχύος και δομικής συγκρότησης πρωτίστως στο εσωτερικό της.

Οι εξελίξεις των τελευταίων τεσσάρων ετών μάς δίνουν το στίγμα της νέας τάξης πραγμάτων, η οποία για ένα ακαθόριστο

διάστημα θα μοιάζει περισσότερο με νέα παγκόσμια αταξία: κυβερνοεπιθέσεις και ψηφιακή προπαγάνδα, χρήση αλγορίθμων και κοινωνικών μέσων για τον επηρεασμό εκλογικών σωμάτων, υβριδικός πόλεμος, ανεξέλεγκτη επέκταση του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος, ασύμμετρες απειλές, ομαλοποίηση της τρομοκρατίας στις πόλεις της Δύσης. Η μεταφορά του θεάτρου των επιχειρήσεων στον κυβερνοχώρο και στο εσωτερικό των πόλεων και η ευκολία διασποράς ψευδών ειδήσεων σηματοδοτούν μια διάχυτη κατάσταση, στην οποία τα όρια ανάμεσα στον ψυχρό και τον θερμό πόλεμο θα είναι δυσδιάκριτα: μια κατάσταση στην οποία άτομα, ομάδες, οργανισμοί, συνειδήσεις, επικράτειες και συμφέροντα θα πλήττονται ή θα κατακτώνται, χωρίς απαραίτητα αυτό να πυροδοτεί μαζική κινητοποίηση ή σύγκρουση. Η έλλειψη ξεκάθαρων κόκκινων γραμμών και κανόνων εμπλοκής εκ μέρους της Δύσης - όπως επίσης και η επιλογή ηγετών που στέλνουν αντιφατικά μηνύματα - είναι μείζονες παράγοντες αποσταθεροποίησης, αφού κάθε σύστημα συλλογικής ασφάλειας βασίζεται στην προβλεψιμότητα των βασικών παικτών.

Ο Ρωμανός Γεροδής είναι αναπληρωτής καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Bournemouth

Η ΝΕΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

Η ανάδυση της Κίνας σε οικονομική υπερδύναμη κατά την τελευταία δεκαετία, η ενδυνάμωση του G20, η συγκρότηση της οργάνωσης του Ισλαμικού Κράτους, η άνοδος του εθνικισμού και της ξενοφοβίας, η εξάπλωση του κυβερνοχώρου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η ψήφος υπέρ της αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και η εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ στις ΗΠΑ έχουν -εκ πρώτης όψης- λίγα κοινά. Όλα τα ανωτέρω όμως συνιστούν, με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο, εκφάνσεις μιας νέας πραγματικότητας, στην οποία σε παγκόσμιο επίπεδο έχει επιλέξει μια αναδιαμόρφωση της τάξης πραγμάτων. Νέα δεδομένα μεταβάλλουν, με συνεχώς αυξανόμενη ταχύτητα, αυτό που στις διεθνείς σχέσεις αποκαλείται «παγκόσμια τάξη». Μια χαλαρή ερμηνεία που αποδίδεται σε αυτόν τον όρο είναι η διανομή δύναμης, επιρροής και

ΤΗΣ ΕΛΕΝΑΣ ΛΑΖΑΡΟΥ

εξουσίας των μονάδων στα διεθνή δρώμενα.

Μέχρι τις αρχές περίπου του 20ού αιώνα, η διεθνής τάξη αποτελούσε τη συνισταμένη από λαούς και κράτη που συνυπήρχαν ως μονάδες σε διαρκή μεταξύ τους ανταγωνισμό - πολιτικό και οικονομικό. Το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και η δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών αποτέλεσαν μια πρώτη προσπάθεια εδραίωσης της συνεργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Η πραγματική όμως μεταμόρφωση της διεθνούς τάξης σε ένα σύστημα θεσμοθετημένης συνεργασίας επιβλήθηκε στα μέσα του 20ού αιώνα με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την υιοθέτηση από τις ΗΠΑ μιας εξωτερικής πολιτικής βασισμένης στον φιλελεύθερο διεθνισμό και στην προώθηση των θεσμών διεθνούς διακυβέρνησης, μεταξύ των οποίων διακρίνονται σήμερα ο ΟΗΕ, ο ΠΟΕ, το ΔΝΤ, η Παγκόσμια Τράπεζα καθώς και περιφερειακά σχήματα όπως το ΝΑΤΟ, η ΕΕ και οι περιφερειακοί οργανισμοί εμπορίου και ασφάλειας στη Βόρεια και Νότια Αμερική, την Ασία και την Αφρική.

Η πρώτη αυτή σημαντική αλλαγή της παγκόσμιας τάξης του 20ού αιώνα υπήρξε αποτέλεσμα τριών βασικών παραγόντων. Πρώτον, της μεταβολής στην ισορροπία δυνάμεων, με την ανάδειξη των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ σε βασικούς πόλους ισχύος του διεθνούς συστήματος, δεύτερον της αναζήτησης - κυρίως από τις ΗΠΑ και τον ευρύτερο δυτικό κόσμο - της νομιμοποίησης σε διεθνές επίπεδο ενός συστήματος αξιών, αυ-

τού της φιλελεύθερης δημοκρατίας, και τρίτον της επιρροής ισχυρών προσωπικοτήτων που ηγήθηκαν της προσπάθειας διαμόρφωσης της τάξης αυτής, όπως, μεταξύ άλλων, ο Γουίλσον, ο Τσόρτσιλ, ο Σουμάν και ο Αντενάουερ.

Η πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα και κυρίως η παγκόσμια οικονομική κρίση - με τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές της επιπτώσεις - οδήγησαν πολλούς αναλυτές αλλά και πολιτικούς στην αντίληψη ότι πράγματι βρισκόμαστε προ των πυλών συγκρότησης μιας νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων. Η επισκόπηση του διεθνούς περιβάλλοντος από τη σκοπιά των τριών ως άνω παραγόντων συμβάλλει στο να κατανοήσουμε γιατί μια τέτοια αντίληψη είναι πράγματι βάσιμη.

Η οικονομική άνοδος της Κίνας αλλά και άλλων αναπτυσσόμενων χωρών - των λεγόμενων αναδυόμενων δυνάμεων, μεταξύ των οποίων και οι BRICS - σηματοδότησε την ανακατανομή της οικονομικής αλλά και πολιτικής, στρατιωτικής και διπλωματικής ισχύος. Η ανάδειξη του Ισλαμικού Κράτους - και άλλων ισλαμιστικών τρομοκρατικών οργανώσεων νωρίτερα - σε μέγιστη παγκόσμια απειλή έχει καταστήσει σαφές ότι πλέον μονάδες που συνδιαμορφώνουν τη νέα τάξη πραγμάτων δεν είναι μόνο τα κράτη και τα έθνη, αλλά και ποικίλα άλλα μορφώματα με δράση και επιρροή στο διεθνές γίγνεσθαι. Η ανάληψη της διαχείρισης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης κατά μεγάλο μέρος από το G20 - την ομάδα των είκοσι ισχυρότερων οικονομιών του κόσμου - και ο ρόλος που διετέλεσαν οι διεθνείς και περιφερειακοί θεσμοί, όπως το ΔΝΤ και η ΕΕ, δημιούργησαν περαιτέρω πολύπλοκα ερωτήματα ως προς τη - για ορισμένους τουλάχιστον αμφισβητούμενη - δημοκρατική νομιμοποίηση των εν λόγω φορέων και οργανισμών να αποφασίζουν για ζητήματα μεγάλου κοινωνικού και οικονομικού αντικτύπου εντός των κρατών.

Ίσως όμως περισσότερο από όλα, η παρούσα μεταβολή της διεθνούς τάξης να συνδέεται με την απουσία συμφωνίας ως προς τις αξίες που θα πρέπει να διέπουν τη διεθνή διακυβέρνηση. Με άλλα λόγια, την απουσία συλλογικού οράματος για το τι κόσμο θέλουμε. Έναν κόσμο συνεργασίας ή σύγκρουσης; Διευρυμένης δημοκρατίας ή αποδοχής της συνύπαρξης με αυταρχικά καθεστώτα; Και κυρίως, έναν κόσμο που θα θέτει ως προτεραιότητα τις διεθνείς προκλήσεις όπως τις κλιματικές αλλαγές, τις ανεξέλεγκτες επιδημίες και την τιθάσευση των ακραίων ανισοτήτων που παρατηρούνται ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες ή την επιστροφή στην προδοσμένη των αμιγώς εθνικών συμφερόντων (εάν βέβαια θεωρηθεί ότι αυτά μπορούν πλέον να απομονωθούν εντός των εθνικών συνόρων);

Η άνοδος του λαϊκιστικού εθνικισμού έχει ερμηνευτεί, μεταξύ άλλων, ως μια πτυχή της ως άνω κρίσης. Η εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ, ο οποίος έχει επανειλημμένα εκφράσει σκεπτικισμό ως προς την αξία των διεθνών οργανισμών και το κατά πόσο οι ΗΠΑ πρέπει να έχουν ηγετική θέση εντός αυτών, γεννά άμεσα ερωτήματα για το μέλλον της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Και εύλογα μπορεί κάποιος να αναρωτηθεί για το ποιοι από τους σύγχρονους ηγέτες διαθέτουν τη δυναμική ή τις харισματικές προσωπικότητες ώστε να αναλάβουν το δύσκολο έργο της καθοδήγησης της παγκόσμιας τάξης προς μια κατεύθυνση που να συμφιλιώνει την ανάγκη των πολιτών για δημοκρατία, των κρατών - μικρών και μεγάλων - για συμμετοχή στα διεθνή κοινά και των σύγχρονων προκλήσεων για λύσεις που απαιτούν μια πραγματικά παγκοσμιοποιημένη κοινωνία συνεργασίας και αξιών. Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, που η νέα προεδρία του G20 - η πρώτη της Αργεντινής - ξεκινά με ένα κεντρικό μήνυμα: τη συναίνεση.

Η Ελενα Λαζάρου είναι επίκουρη καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Getulio Vargas (Rio de Janeiro) και επιστημονική συνεργάτρια του EUIAMPEP